



הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

מבוי שהוא גבוה מעל עשרים אמה והרחב מעשר אמות

הקדמה: מן התורה נאסרה הוצאה לרשות הרבים בשבת. ומה היא רשות הרבים? סרטיא ופלטיא גדולה (שבת ו' ב').¹ אבל מבוי (סתום), אינו רחב ט"ז אמה, ואינו מפולש², ומן התורה מותר לטלטל בו בלי שום תיקון. ורבנן גזרו לאסור טלטול בתוכו, שמא יבואו להחליף בינו לבין רה"ר³. והתירוהו בתיקון של לחי או קורה, כדי שיהיה היכר⁴.

(ב' א') משנה: מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה - ימעט. רבי יהודה אומר: אינו צריך.

(המשך משנה): והרחב מעשר אמות, ימעט (דזהו שיעור רוחב סתם פתחים. וטפי מהכי לא מיקרו פתח אלא פרצה, ואנן בעינן פתח⁵). ואם יש לו צורת הפתח (לכניסת המבוי), אע"פ שהוא רחב מעשר אמות אין צריך למעט (שדינו כמחיצה⁶).

(1) אמר רב יהודה אמר רב: חכמים לא למדוהו אלא מפתחו של היכל (שלפני קודש הקודשים, שהיה גבוה עשרים אמה, ויותר מזה אינו קרוי "פתח").

(ג' א') (2) רב נחמן בר יצחק אמר: לרבנן קורה טעמא מאי? משום היכרא (שיראוה אנשים וידעו שעשו תקנה, ולא יבואו להחליף ברה"ר. ומעל עשרים אינה ניכרת).

תניא: ואם יש לה אמלתרא, אפילו גבוהה יותר מעשרים אמה, אינו צריך למעט (וכדעת רב נחמן בר יצחק, דקורה משום היכרא⁷).

1. שדומים לדגלי מדבר. דכל מילי דשבת ממשכן גמרינן, ועגלות של לויים ברוחב ט"ז אמה אזלי, כדאמרן בהזורק (שבת צ"ט א'). הלכך לא הו"ר בציר מט"ז אמה רוחב, ומפולש משני ראשין. רש"י.

2. אלא ראשו אחד פתוח לרשות הרבים, וראשו אחד סתום. דאי הוה מפולש לא הו"י משתרי בקורה כדאמרין בגמרא. רש"י.

3. ואמנם דעת הרמב"ם (שלא כרוב הראשונים, ראה להלן), שמן התורה כל מקום המוקף רק שלוש מחיצות אין לו שם רשות היחיד, אלא מקום פטור, ומדרבנן נחשב ככרמלית (הל' שבת, פ"ד ה"ד; ראה להלן, י"ב ב', בהרחבה, וכן להלן צ"ד א', וריטב"א שם). והתירוהו חכמים בלחי או קורה.

4. על פי רש"י (ב' א', ד"ה מבוי שהוא גבוה). ודעת רבינו יהונתן והמאירי, שמן התורה מבוי הסתום משלוש רוחותיו הוא רשות יחיד גמורה, לטלטל בתוכה ולחייב בזריקה ממנה לרשות הרבים. אמנם באה הלכה למשה מסיני, לדעת בית הלל (הסוברים, להלן י"א ב', שלוש מחיצות מן התורה), להחמיר ולאסור בטלטול בתוכו עד שיעשו בו דופן רביעית. אלא שדיה בלחי או קורה. מפני שאין הענין אלא משום היכר (שלא יחשבו שהמבוי הוא חלק מרשות הרבים). ואע"פ שהיא מכוח הלכה למשה מסיני, קראוהו לפעמים מדברי סופרים, אחר שאינו מן התורה. ולפעמים קורא הלכות סיני דבר תורה. מקורות - רבינו יהונתן (י"א ב', במשנה, ד"ה על מבוי); מאירי (ב' א', דיבור ראשון; י"א ב', בביאור משנת הכשר המבוי, חידושי המאירי ב"א ד"ה ולענין משנה זו).

5. וצריך לנעוץ קנים למעט רוחב כניסתה, ולהעמידה על עשר או על פחות. רש"י. בברייתא, י' א', מובאת דעת רבי יהודה שגם הרחב מעשר אינו צריך למעט.

6. כן מבואר בתוספות (ו' א', ד"ה רב; כ"ב א', ד"ה והא אמר רבי יוחנן), שצורת הפתח חשיב כמחיצה, ומן התורה מהני אף ביותר מעשר. וכן כתב הרשב"א (להלן, ח' ב', ד"ה אמינא, בסוגיא של קורה באלכסון) דצורת פתח עדיפא נמי מקורה ואפילו למאן דאמר קורה משום מחיצה, דצורת פתח מערב הכל ועושה הכל כמבוי אחד וכמחיצה גמורה. עיי"ש. ותוקפה, לכאורה, מהלכה למשה מסיני (ראה להלן, ד' א', שיעורין חציצין ומחיצין, ורש"י).

7. ולרב הסובר חכמים למדוהו מפתח היכל, אמלתרא אינה מועילה. שהרי בהיכל היתה אמלתרא (מדות גז), ואפילו הכי רק עשרים אמה היה גובה פתחה. ולדידיה פלוגתא דתנאי היא. גמרא.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומברר) מאי אמלתרא? רב חמא בריה דרבה בר אבוה אמר: קיני (כעין תבליטי קיני עופות מעל הפתח). במערבא אמר: פסקי דארזא (כלונסאות ארז ארוכים תחובים בכותל, ובגלל ארכם רואים אותם אנשים, ויש היכרא)⁸. מאן דאמר פסקי דארזא כל שכן קיני (שהם חשובים ומילתא דתמיהא, ומסתכלים בה אנשים ורואים הקורה). מאן דאמר קיני, אבל פסקי דארזא לא (אינם היכר מספיק).

שיטות הראשונים

מבוי שהוא גבוה: רש"י פירש שהניחו את הקורה למעלה מעשרים אמה. וימעט, היינו ישפיל הקורה. והרא"ש פירש, שחומות המבוי גבוהות למעלה מעשרים אמה, ודרך להניח הקורה על חומות המבוי. וימעט, היינו את גובה החומות. וכתבו הראשונים (על פי הגמרא להלן, ד' ב'), דהוא הדין שיגביה הקרקע. וכן פסק השו"ע⁹.

אמלתרא: הרי"ף השמיט הא דאמלתרא. אבל הרשב"א כתב דלענין פסק הלכה קיימא לן כרב נחמן בר יצחק דאמר קורה משום היכר¹⁰. וממילא אמלתרא מהניא גם לקורה מעל עשרים אמה. וכן פסקו הרמב"ם, חידושי המאירי, הרא"ש והאור זרוע. וכן פסק השו"ע¹¹.

קיני ופסקי דארזא: כתב הרשב"א דכיון דדרבנן היא, קיימא לן כדברי המיקל דאמר פסקי דארזא וכל שכן קיני¹². וכן פסקו רי"ד ורי"ז. ודעת הרמב"ם כמאן דאמר מאי אמלתרא קיני; אבל פסקי דארזא, צריך להשפיל, וכן דעת הכלבו. וכן פסק השו"ע¹³.

קורה מעל עשרים, רחבה ארבעה ובריאה: כתב הרשב"א, ויראה לי שאם היתה רחבה ארבעה ובריאה לקבל מעזיבה, שהיא מתרת; ולא משום היכר, אלא שפי תקרה יורד וסותם, כל שאין פתח המבוי יותר מעשר¹⁴. ודעת הראב"ד וריטב"א דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם במה שיש תחתיו חלל יותר מעשרים¹⁵.

8. כן פירש רש"י. ורבינו חננאל פירש קיני: קורה ועליה כמין קיני העופות לקנן עליהם. וכן פירש הערוך (ערך אמלתרא). ובפירוש שני ביאר קיני לוחות העשויים תחת הקורה כמין צורת קן של עופות ועושים להם פתחים קטנים לנאותם, ופעמים שם צפורים יקננו. ופסקי דארזא, ביארו ר"ח והערוך: לוח ארז רחב ארבעה טפחים.

9. או"ח שסג,כו. מקורות - רא"ש (תוספותיו, ב' א', ד"ה מבוי). רשב"א וריטב"א (ד"ה מבוי).

10. חדא דהא רב נחמן בתרא הוא. ועוד, דלרב איצטריכין למימר דמתנייתא פליגן, ולרב נחמן לא קשיין אהדדי. ועוד, דאילו לרב לא קיימא לן כמתנייתא דאמלתרא, ואנן שקלינן וטרינן עלה לקמן, אלמא אמלתרא הילכתא היא ודלא כרב. רשב"א.

11. או"ח שסג,כו. והרי"ף שהשמיט דין אמלתרא, כבר תמה על כך הב"י. מקורות - רשב"א (ג' א', ד"ה ולענין פסק). רא"ש (סי' א). אור זרוע (חלק ב, הל' עירובין, סי' ק). רמב"ם (הל' שבת יז,טו).

12. וכתב עוד: ודוקא קורה שיש לה אמלתרא. אבל פסקי דארזא בלחוד, אע"ג דחשיבא, אם היא למעלה מעשרים אף היא פסולה. רשב"א (חי' ג' א', ד"ה ולענין פירוש. וכן כתב בעבוה"ק, בית נתיבות, שער א, סי' ג).

13. או"ח שסג,כו. הרמב"ם והשו"ע לא כתבו 'קיני דארזא' אלא 'ציור וכיור'. וכתב הערוה"ש (סל"ח) שצריך לצייר ולכיר דווקא על הקורה ולא על הכותל. מקורות - רשב"א (ג' א', ד"ה ולענין). רמב"ם (הל' שבת יז,טו). כלבו (הל' שבת ס' לא).

14. רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות, א.ג. והביאו גם המאירי). והביאו ה"ה"ל (שסג,כו, ד"ה אינו ניתר בקורה) להלכה. אמנם במה שכתב הרשב"א שאין אומרים פי תקרה יורד וסותם בפתח רחב מעשר, זוהי רק שיטת הרשב"א, אבל השו"ע פסק להדיא (או"ח שסא,ב) דאף ביותר מעשר אמרינן פי תקרה.

15. ריטב"א (פ"ז א', ושכן כתבו מקצת רבותיו בפ"ק דמכילתין). ראב"ד (הו"ד בחי' הר"ן, ג' א').

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.



הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מבוי גבוה מעשרים אמה שהכשירו בלחי: כתב רשב"א וריטב"א, דדוקא בשהכשרו בקורה¹⁶, אבל בלחי לא איכפת לן בין שארוך יותר מעשרים בין שאינו, דלא שייך ביה חד מהני טעמי¹⁷. והרמב"ם כתב, "כמה יהיה פתח המבוי ויהיה די להכשירו בלחי או קורה? גבהו - אין פחות מעשרה טפחים, ולא יתר על עשרים אמה"¹⁸. והשו"ע¹⁹ פסק כרשב"א.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות עירובין, סימן שסג)

כו. הא דמבוי נתר בלחי או קורה דוקא פשאינו נמוך פחות מעשרה טפחים מרנחים ולא יהא רחבו יותר מעשר אמות מצמצמות ושיהא ארכו ד' אמות מרנחות או יותר, אבל אם חסר אחד מכל אלו אין לו תקנה אלא בצורת פתח; ואם היה בגבה חללו יותר מעשרים אמה מצמצמות, אינו נתר בקורה, אבל נתר בלחי. ואם רוצה להכשירו בקורה, צריך שייעשה בה ציור וכיור (פי' ציור אחד בכתל מן הסיד או על שמי קורה). שעל ידי כך מסתכלים בה...

16. בין למאן דאמר קורה משום היכר, בין למאן דאמר קורה משום פתח; דלמעלה מעשרים ליכא היכר, וכן לא מצינו פתח יתר מכשיעור הזה. רשב"א.

17. ואפילו למאן דאמר לחי משום מחיצה. רשב"א.

18. והמגיד משנה כתב: דע שהמבוי שהכשרו בלחי, אין גובה יתר על כ' אמה פוסלו. שהרי הלחי סמוך לקרקע הוא, ואין גבהו אלא עשרה, ומה לנו אם המבוי גבוה כמה, וזה פשוט. והרמב"ם שכתב ויהיה די להכשרו בלחי או קורה, לא הזכיר לחי אלא מפני פסול גבוה פחות מעשרה ורחבה יתר מעשר. ור' להלן.

19. או"ח שסג, כו. ובביה"ל (ד"ה בלחי) כתב בשם הבית מאיר שמפקפק מאוד על דין השו"ע, ודעתו כשטחיות לישנא דהרמב"ם והטור, דכשם שהקורה לא מהני לזה, הוא הדין דלחי לא מהני, עיי"ש טעמו. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יז, יז). רשב"א (ב' א', ד"ה מבוי).